

Dragan Petrovec
**MOZAIK
SLOVENSKEGA
ZNAČAJA
SKOZI
PORTRETE O
(NE)STRPNOSTI
ALI “ENTITETA
Z IDENTITETO”**

343-349

DRAGAN PETROVEC
PРАВNA FAKULTETA V LJUBLJANI
SI – 1000 LJUBLJANA

STROKOVNI ČLANEK

316.647.5:177:342.7(497.4)

::POVZETEK

PRI VSEJ NUJNI ZADRŽANOSTI o ocenjevanju narodnega značaja se pojavljajo dejanja, ki izpričujejo prepoznavne poteze množice državljanov. Za skupni imenovalac jemljem ravnanje s svobodo in v imenu svobode. Od leta 1991 dalje se kažejo njene zlorabe, ki spominjajo na zlorabe leta 1945 (množični poboji) ali tiste leta 1948 (informbirojevsko preganjanje). Izbrisani so najočitnejši primer take zlorabe, ki sega v vrh oblasti in ki so ga kot nesporno ravnanje "posvojile" vse politične opcije ter prepričljiva večina javnega menja.

Nestrpnost, opogumljena s takim zgledom, sega po vrsti obrobni ali specifično prizadetih skupin, od narkomanov, ogroženih mater, prizadetih otrok, do Romov.

Ustavno sodišče nima zagotovljene funkcije garanta zakonitosti, saj določenih sodb ni pripravljena izvršiti nobena oblast. Javnost sčasoma tako vedenje privzema kot povsem normalno.

Ključne besede: zloraba svobode, družbeno obrobje, nestrpnost, človekove pravice

ABSTRACT*SLOVENIAN NATIONAL CHARACTER - ENTITY WITH IDENTITY*

Trying to find a definition of a national character, in connection with national identity, leads us to choosing some sort of a common denominator. For the purpose of this essay, the author suggests to illustrate Slovenian character by the way the Slovenian people handle with freedom. Since 1991, when we established democracy, freedom and independence, many uncivilized acts appeared committed by politicians and ordinary people.

The level of hatred and intolerance is much higher as it was decades ago; Roma people are being banned from their places, handicapped people have to struggle for their rights, the poverty is steadily increasing. Finally, the rulings of the Constitutional Court are not respected, showing thus a specific anarchy and a lack of legality. The freedom is being perceived as unlimited freedom of an individual, regardless necessary respect for the freedom of another individual.

Key words: abuse of freedom, social margin, intolerance, human rights

Vselej je tvegano govoriti o narodovem značaju, kjer bi posploševali določene karakterne poteze kar povprek in zlasti skozi čas. Običajna humornost, s katero označujemo škrte Škote, pedantne Nemce, varčne Švicarje in tako naprej po vrsti, se sicer zdi neškodljiva. Vendar, ali množica sorodnih značajev tvori entiteto s prepoznavno identiteto?

O stereotipih, oziroma o oceni slovenskega značaja kot prepoznavne kategorije, bi bil zadržan, če se ne bi po letu 1991 pokazalo toliko presenetljivih lastnosti pretežnega dela Slovencev, da jih je mogoče razvrstiti pod neki skupen imenovalec.¹

Slovenci smo dočakali tisočletne sanje, kot smo radi rekli tiste dni petdeset let po drugi svetovni vojni. Najbrž je sicer res, da se nam je podobno zdelo tudi leta 1918, ko smo se osvobodili nekega drugega jarma. Še bolj smo bili o tem prepričani leta 1945, ko je bila osvoboditev v resnici veličastna in žrtve zanjo premnoge. A šele leta 1991 se je večina Slovencev z nekaj primesmi razmeroma asimiliranih prebivalcev drugih republik združila v izključno slovenski državi. To leto je prineslo upor brez narodne delitve, kar je izjema v naši zgodovini, dosanjani tisočletni sen in predvsem preizkušnjo, kaj početi s svobodo.

Kako nek narod ravna s pridobljeno svobodo, se mi zdi ključno za prepoznavanje tega, kar poimenujem z narodnim značajem. Če sem pri običajnih karakternih znakih, ki jih pripisujemo kar posamičnim narodom, kot so zadržanost, veseljačenje, popivanje, pedantnost ali skopost, vselej bolj zadržan, se mi zdi omenjeni kriterij eden najpomembnejših tudi za presojo zrelosti naroda ali, kot bi rekli po Kohlbergu, za oceno stopnje moralnega razvoja določene družbe.

Če se za hip obrnemo proti letu 1941, lahko rečemo, da pomeni začetek ustvarjanja velikega moralnega kapitala pomembnega dela naroda. A kaj se je zgodilo tik po največkratnejših dogodkih? Leta 1945, takoj po svobodi, smo z nečloveškimi poboji zapravili tako rekoč ves, skozi kri pridobljen taisti moralni kapital. Nadaljevalo se je z letom 1948, ki je bilo po svoje začetek na neki način še bolj tragičnih zgodb. Ni bilo kolaboracije z okupatorjem, iskali smo notranjega sovražnika in ga našli. Spet je rojak – tokrat le rojak -zapiral, mučil in pobijal rojaka.

Do leta 1991 se je Slovenec obnašal nekako v skladu s podobo narodnega junaka Martina Krpana. Vseskozi nekaj prekupčuje, trdo in pridno dela, kot se za evropske Slovence spodobi, in se izogiba spopadu z Brdavsom. Direkten spopad pravzaprav ni potreben, saj Brdavs spretno in vztrajno prinaša okoli.

¹Morda ni naključje, da je prav leta 1991 izšla knjiga Antona Trstenjaka "Misli o slovenskem človeku" (Ljubljana, 1991; Založništvo slovenske knjige). Avtor se zdi primerno zadržan do stereotipa o slovenskem značaju ali značaju Slovencev, pa kljub temu naniza vrsto karakteristik, ki ga ilustrirajo.

Redki ideološki spopadi Pučnikovega tipa se končajo slabo in prinašajo dragoceno sporočilo: pameten Slovenec si bo vselej na račun omejene svobode, kjer je prepovedano nepravoverno politično razmišljanje, pridelal svoj svobodni vrtiček, kjer bo stala hišica, pa štalca pa kravca pa še dovolj dober avto.

Ravno prav močna kombinacija ekonomskih, političnih in nazadnje vojaških zlorab je leta 1991 ponovno poenotila Slovence v upor, ki se je zgodil brez narodne delitve, kar je izjema v naši zgodovini. Tako je to leto prineslo poleg resničnosti, v katero so se spremenile sanje, še usodno in še vedno trajajočo, stalno provokativno preizkušnjo, kaj početi s svobodo.

Med prvimi državotvornimi, bolje državo ohranjujočimi dejanji, je bil administrativni genocid, civilna usmrnitev osemnajst tisoč domnevnih sovražnikov slovenskega življa. Tako kot leta 1945 tudi tu najdemo vmes otroke, celo novorojenčke, ki so gotovo zločinsko seme. (O tem dejanju se lahko najbolj podrobno poučimo iz knjige: Dedić, Jalušić, Zorn: Izbrisani – organizirana nedolžnost in politike izključevanja; Ljubljana, 2003.)²

Taka dejanja oblasti so pomenila močno spodbudo za vse vrste prijaznosti, ki smo jih bili Slovenci sposobni pokazati sodržavljanom ali le sobivajočim, zlasti tistim, ki so bili zaradi svoje deprivilegiranosti, kakršno definira družbeno obrobje in temu ustrezni socialni status, manj nevarni.

Vse pogosteje smo lahko naleteli na traktorje, ki so zapirali najbolj odročne hribovske poti, kadar se je razširil glas, da bi v takem, od boga pozabljenem kraju, naselili komuno za odvisnike.

Svoj moški glas in možato čast smo zastavili za ženske, ki hočejo roditi, ne da bi jim že v začetku ob strani stal pater familias; pravzaprav smo oboje zastavili proti njim. Na referendum povabljeni narod jih je povozil z več kot osemdeset odstotno večino. Samo še svobodna Slovenija je dosegla večje poenotenje zavesti in dejanj.

Uprli smo se gradnjam varnih hiš za pretepane in z neprestanim nasiljem ustrašovane matere in žene. Gradnja takih hiš v naši bližini pomeni nevarnost. Varna hiša po definiciji ogroža.

Postavili smo barikade za vrtce, kjer bi poskrbeli za prizadete otroke. Njihova bližina razvrednoti vse, kar smo si zgradili. Torej tudi prizadeti otroci po definiciji niso vrednota, če razvrednotijo naše bivanje in celo predmete. Med tistimi, ki so znali najbolj natančno ovrednotiti tako razvrednotenje so bili primeroma specialisti za človekove pravice, ustavni sodniki. Kdo bo bolje vedel, če ne prav tak.

Nazadnje (a bodočnost utegne prinesiti še nove socialne izume) smo se

²Gre za prepričljivo pravno analizo postopka države in za ilustracijo tega dejanja s številnimi konkretnimi primeri izbrisanih.

spomnili staroslovanskega običaja požigalništva. Namesto krčenja gozda in rahljanja zemlje ali morda preganjanja lubadarja smo to metodo uveljavili kot najbolj zanesljivo za odstranjevanje Romov, ki bi se utegnili priseliti na obrobje med gozdom in travniki. Nesojena bivališča v obliki starih barak in drvarnic so gorela vsa po vrsti. Ko bi jih premogli več, bi bilo ljubljansko predmestje najbrž videti kot Neronov Rim.

Vsa ta dejanja je omogočala tudi svojevrstna uporniška drža oblasti, ki ji ne glede na barvo nikoli ni prišlo na misel, da je ustavno sodišče garant človekovih pravic in da je zato potrebno spoštovati in izvrševati njegove odločbe. V praksi se je pokazalo, da je vsak vaški župan močnejši od ustavnega sodišča in da je ta najvišji varuh zakonitosti po potrebi brezzoba karikatura tigra.

Če k tej sliki narodovega značaja priložimo še znanstveno skiciran portret, ki se mu skozi raziskavo javnega mnenja reče "vrednote Slovencev", dobimo še nekaj žolčnih potez na Slovenčevem obrazu.

Slovenec zlasti ne mara lenuhov; glede tega smo na evropski lestvici drugi najbolj nestrpni v naboru evropskih držav; alkoholikov, kar je še posebej zanimivo, saj glede na to, da gre za najštevilčnejšo "obrobno" populacijo, to pomeni, da ne maramo sebe. Morda del te ljubezni dokazujemo s prepričljivim vrhom po samomorilnosti; prav tako ne maramo tujih delavcev, ljudi druge vere, Judov. Kar deset odstotkov Slovencev bi prepovedalo prihod tujih delavcev v Slovenijo.

Avtorji raziskave (Rus, Toš)³ ugotavljajo, da po teh vrednotah Slovenija ne spada v skupino komunističnih držav ampak v zahodno Evropo. Najbrž je treba biti nekoliko zadržan pri oceni, ali je to dobro ali slabo z vidika (ne)strpnosti.

Raziskava javnega mnenja postreže tudi s podatkom, kdo je najbolj ponosen na slovensko državljanstvo. Ugotovimo, da starejši od 61 let, z le osnovno izobrazbo in pripadnik najnižjega sloja.

Iz tega sledi neizpodbiten in neprijazen sklep, da je torej tisti, ki nima ničesar, razen tega da je Slovenec, ker je tako mati djala, najhvaležnejši kandidat za sovražstvo do drugih.

Če k temu pridamo še nagnjenost h kaznovalnosti in občutek za pravičnost (morda prej pravičništvo), ugotovimo, da tretjina do polovica ljudi nima nobenega razumevanja do nekoga, ki ukrade hrano, ker je reven in lačen. Kaznovanje mora biti enako strogo.

Za sklep bi kazalo opozoriti na vpliv politike na oblikovanje narodnega značaja ali identitete.

³Avtorja sta, kot povesta v predgovoru, poskušala pokazati na vrednotno identiteto Slovencev in Slovenk, kot se izrisuje v evropskem in svetovnem kulturnem in civilizacijskem okolju.

Politika je kot vojna. Iz ljudi je sposobna izvabiti najslabše. Že pred časom sem zapisal, tudi na podlagi osebnih izkušenj v nekaj tednih napetih časov junija in julija 1991, da smo imeli Slovenci veliko srečo na številnih področjih. Ko bi namreč vojna pri nas trajala le nekoliko dlje, bi tudi mi danes izročali svoje narodne junake haškemu sodišču. Preizkušnja tovrstne narodne enotnosti nam je bila prihranjena. Tako kot je leta 1941 oživel na stotine Plutov in Trobcev, tako bi oživeli tudi leta 1991 na Slovenskem.

Za konec pristavimo še razmislek o svobodi, ki je izhodišče razmišljanja o narodovem značaju. Kako pravzaprav ravnamo z njo? Svoboda je predvsem moja in neomejena. Istočasno pa politika od leta 1991 dalje, ne glede na barvo, narekuje ubogljivost in skorajda klečeplazništvo do novih gospodarjev, Evrope, Nata, kogarkoli, ki ga v resnici ne zanimamo več kot za izkoriščanje finančnih ali strateških ciljev. Če bomo temu še naprej vztrajno sledili, si ne zaslužimo, da bi se nas čez kakšno stoletje kdo v Evropi še spominjal kot entitete z identiteto. Zato je zadnji čas, da se spopademo z Brdavsom. Hudič je le v tem, da je Brdavs v nas in vztrajno oblikuje jedro našega značaja, patetično rečeno, jedro slovenske identitete.

::LITERATURA

- Trstenjak, Anton (1991). *Misli o slovenskem človeku*. Ljubljana. Založništvo slovenske knjige.
- Dedić, J., Jalušič, V., Zorn, J. (2003). *Izbrisani – organizirana nedolžnost in politike izključevanja*. Ljubljana, Mirovni inštitut.
- Rus, V., Toš, N. (2005). *Vrednote Slovencev in Evropejcev; analiza vrednostnih orientacij Slovencev ob koncu stoletja*. Ljubljana, FDV (Dokumenti SJM; 13).

